

Տ Ղ Ա Ն

Սիրազգուրկ:

Պետրոս զուխը շոգեկառքին պատահանէն դուրս հանած՝ ձիջոցին ձէջ Քարեհալին գծրէթը կը փնտուէր: Սէշէտղալէն ի վեր, կալարան առ կալարան, վալրկեանը վալրկեանին կը հաշուէր, կը չափէր: Անոր ծաքին ձէջ ձնացած էին ձեւեր՝ սրանք կը խոստանային յանկարծ ցուցնել զճրէթը: Եւ կառտխուծրը կը ձուռնար քաղաքին: Ցանրաւթը ժամուան ծածրարգութիւնը անոր ճիւղն ու ճարմինը յոգնեցուցած էր ու հիմա ամէն ինչ իրեն կրպի ծը պէս կուգար: Երբ վերջապէս զոթական սուր գծրէթը կրեւաց: Պետրոս փոխազրուեցաւ աշխարհի ծը ձէջ՝ ուր եկաւ բնակիլ անցեալը: Քաթէարալը իր շուքին սակ ծուարած էր քաղաքը՝ ինչպէս թուխ նոսող հաւ ծը, ժամանակին ու տարածութեան վրայ՝ իր անընդհատ պատճառները: Միայն ճարտարային գոնդուածները չէին որ հիմնած էին հոն ալլ պատճառները, որ զինքը ալիքան հետաքրքրած էր իր առաջին ծածրարգութեան: Այս անգամ Պետրոսը օրօրողը իր խնկ պատճառներն էր, որ հոն, ալլ գծրէթին սակ շուքանակի ամփոփուած քաղաքին ձէջ ձնուող սուր ու վախճաններ էր: Անոր ճարմինին յոգնածութեան շնորհիւ ճիւղքը զիրտութեամբ եւ ինքնին խցեր էր ս եւ է առբնութիւն իր շարջի ճարտոց եւ իրերուն հետ, ալնպէս որ իր երազային աշխարհը իրականը ըլլար կարծես: Երբ կալարանի պաշտօնեան քաղաքին անունը պուռաց, զրացիները զայն քուն կարծելով արթնցուցին: Մինչ անկրա սալշած անոնց կրեսը կը նայէր, նայածքները հարցման կէտերով լեցուն. կամաց կամաց, կտոր կտոր, կրպր կը քանդուէր, ձինչն որ պատակցութիւնը տէր դարձաւ իրականութեան: Այն ատեն ճիւղի ցատկից տեղէն, վերցուց պալուսակը դարձակէն ու վազեց նրբանցքէն, քալիքը իրոր խուռնելով:

Կալարանի հրապարակը, խոշոր, շրջանակաձեւ: Պանդակները իրենց ձեւատես գրութիւններով

անցորդները կը կանչեն: Պետրոս, պահ ծը, կալարանին առջեւ կանգնեցաւ, պալուսակը ձեռքին: Լալն շնչեց, նայեցաւ աջ ու ձախ: Կարծես կը վախնար շարժելու: Անորոշ զգացում ծը կը բռնէր զինքը հոն: Կը վարանէր: Վերջիջեց իր ճանօթները, ոչ ձէլը արական, կիներ՝ որոնք, սնտարակոյս, զինքը ձուցած էին: Բայց ինք, յիմար, կեցեր հաշիւներ կ'ընէր անոնց իրեն ընծայելիք ընդունելութեան: Ինք, որ ծը, ձգած ձեկնած էր, նետելով շոգեկառքին անխնորուն սակ յիշատակ եւ զրացում: Ո՛չ, ոչ ձէկուն պիտի ներկայանար: Պէտք էր ինքը, ինչպէս ձիւտ, հաշուէր իր սեփական սեփական վերայ, հոյր թանձրացներ ոտքերուն սակ ու քալէր վրայէն, հաստատաքալ: Այս ճիւղքը փարստեց իր շփոթը, վճռականութիւն ձեռք բերաւ ու կըր շորթիւ հանրակառքը կանց առաւ իր առջեւ, ցատկեց ու գնաց քաղաքին կեդրոնը՝ Քիչպէսի հրապարակը լծաւ: Հակառակ իր վճռականութեան, հաւ, յիշատակները խուռնելին արխնին ձէջ, պահ ծը կրկին ձուցաւ ժամանակին իմաստը: Քաղմութիւն ծը կը վիտար իր շուքը: Կը նայէր ալիքուն, կիներուն աչքերուն ձէջ, ճտերծօրէն, կ'ուլէր ճանօթութեան խշաններ գտնել անոնց նայածքին, շարժումին, կեցածքին ձէջ: Ա՛յր երթալ: Կորէն վարանուծ, կորէն անտուգութիւն: Բայց ճիւղք ծը բրաւ, եւ այս ճիւղքը արագացուց քալիքը՝ խուռնելու համար ճանօթ հանդիպումներէ: Այս, մնալ անձանօթ, միտակ, ինքզինքին հետ, սպրիլ յիշատակներով շրջապատուած, քաղաքին ամէն ձէկ անկիւնը ցառուած՝ երկու սարի՛ սուսջ: Չխուսիլ զանոնք: Բայց նախ զբազիլ սեղեակ ծը գտնելու, յետոյ երթալ գործախորջը ներկայանալ, կանոնաւորիլ կեանքին ընթացքը, կառչիլ անոր՝ հրաժարելու համար, ծշապէս, թափառումներէ: Երդէն ալլ ճիւղքով չէ՛ր ձուած գնացքը, գրած նախկին աշխատանոցը, յոգնած ու յաղթուած կեանքի հարուածներէն, հրաժարիլ ալլ եւս անկէ սպասելէ զայն համենայն կամ

անոր խնամա սուտը բաներէն, հաճոյքներէն եւ զուր նպատակներէն: Աէ՞ որ ընկերութենէն փախչելու երկու սրտշուններէն այս էր ընտրածը: Մլաւը, նետուի՛ հեռուսը հասարակածային նախնական ճիշտագոյրին ձէջ կամ Խաղաղականի ձէջ ցրուած տարաշխարհիկ կողմներու վրայ, քաղաքակրթութեան ժանգոտ շղթաներէն ձերբազատ: Եւ ահա, անոր սիրտը տեղի կուտար, կը պարտուէր. մարդոց աչքերուն ձէջ կը նայէր օգնութիւն հայցողի պէս, մուրացկանի պէս: Այն ատեն դեաց Մայր Եկեղեցիին հրապարակը, ծանօթ պանդուկի ճը ձէջ սենեակ ճը վարձեց, ձէկ զիշերուան համար: Հետեւեալ առաւօտ պիտի նայէր թերթերուն ձէջ ճնայուն սենեակի ճը համար տան ճը ձէջ:

Այդ համեստ օրէկները ծանօթ էին իրեն, քաղաքէ քաղաք ճանչցեր էր զանոնք, անփոփոխ, յարանման եւ նոյն իսկ, կարծես, ամէն տեղ, ճիւղնոյն տէրերն էին որ կ'ընդունէին զինքը, արժան ժպտով ճը: Բայց ինք ալ զարճացաւ թէ ինչո՞ւ, ոտքը սեմին վրայ գնելուն, ճուայլ կլիմայ ճը թափանցեց հողիին: Բացաւ պայուսակը, ուրկէ՛ դուրս հանեց օճաւը, բուպէթի կազմը, ամիւտեցաւ, լուսացուցաւ, պանդուկութեամբ ճը որ կ'ուզէր անշարժութեան ճատնել զինքը զբաւոյ արտօմութիւնը: Երգի փշուրներ սկուաներուն տակ կը փճանային, կը լսելոյունէին ուռնգերուն ձէջ: Բայց այս բոլորը զինքը կը հեռացնէր այնքան զժուար կերպով սրտշուած ճրագիրներէն:

Այո՛, ի գին ամէն բանի, պէտք էր ճեռք բերել այն ճնայուն եւ անհոգ կեանքը, որ պիտի թոյլատրէր իրականացնել երկար ատենէ ի վեր հետապնեմ նպատակը՝ զոհուած, ճինչեւ այդ իր թափառումներուն: Իրեն այնպէս կը թուէր, երբեմն, թէ արդէն ժամանակը անցած էր եւ թէ անհեթեթ բան պիտի ըլլար սկսիլ գործի ճը կառուցման: Այդ պահերուն թեւերը կ'իյնային ուսերէն, զլուխը կը կախուէր կորճքին վրայ ու ճտածուճը կանգ կ'առնէր պարապին եզերքը, ինչպէս կառք ճը սրուն տնիւները կը խորտակուին խորխորատի ճը եզերքը: Բայց կառքը կը ետրոգուէր եւ կամաց կամաց ճամբայ կ'ելլէր, յիշողութիւնը կը թափանցէր արուեստներու պատմութեան գաշտերը՝ ուր աստիճանաբար կը զօրանար, կը բժշկուէր հողին: Ու ահա Ռուսն, քառասունհասը՝ որ կը սկսէր գրիչ շարձել: Պոտլեւը, սրուն աղեխարշ դէճքը կը ցցուէր

իր դէճ, մօրը ուղղուած նամակներուն ձէջ անոր զլջուճի ճիչերը կորսուած ժամանակին վրայ: Եւ սակայն անոնց քիչ կամ ոչ սկսուած գործերը յամառ եւ զիմացրոյ ուճը ունեցան զպիւք սերունդներու վրայ զրոշմելու իրենց հողին:

Ճամբորդի հագուստը հանեց, փոխուեցաւ ու շտապեց փողոց: Որպէս զի խուսափէր հանդիպումներէ, ինքզինքը ամփոփելու, հաւաքելու համար ինքն իր ձէջ, փնտուեց ճինտակութիւնը: Ճիւղ այդ պահուն, կարծես անճանօթ բարեկամ ճեռք ճը զբրկեց Հոնեստի կամուրջը գացող հանրակառքը, որ զինքը տարաւ: Մայրամուտը նետուէր էր, շղարշի ճը պէս, լայն հովիտին վրայ՝ ուրկէ՛ հողին թափանցող լուսութեանը ձէջէն գետին հոսանքը ճողփալով, Փշշալով կ'անցնէր արագ ու կը կորսուէր արեւմուտքի հարկոնը վառող գոյներուն ձէջ: Գետափին պառկեցաւ, ճտքէն հետեւեցաւ լուսութեան ձէջէն արշաւող հոսանքին աղճուկին, կամուրջին վրայէն ճերթ ընդ ճերթ անցնող կառախուճբերոյ զղղոցին, սրուն ետեւ տարածուող յուզուած լուսութեան ձէջ, զիմացի գերմանական քաղաքէն եկող աքաղաղներու կանչը, գճբէթի ճը ճայրէն ժամերը զարնող ժամացոյցին համբանքը, ա՛յնքան անուշ, սափնքեաց, կաղաւրիչ, կը լեցնէին անոր հողին վտեճ պատկերներով: Նոտամ՝ նայուածքը կը սրէր ու էրիկուան համապարփակ ճթաշողին ձէջէն կը հետեւէր միւս ավեր եզերող արագավաղ հեծելանիւններուն՝ սրոնց կուշտէն կախուած բաց դուլպայով սրունց ճը կը ճատնէր աղջրկան ճը ներկայութիւնը, ինչպէս կապոյտ տափաստ ճը՝ գործարանէն վերադարճող բանուորի ճը: Յետայ ինքնաշարժ ճը կը սահէր, կը թուարէր գետին երկայնքն ի վեր:

Երբ ստքի իյնաւ վերջին ճայր թեթեցած զգաց ինքզինքը: Խաղաղութիւնը թափանցեր էր անոր մտքին ու ճարմնին ձէջ: Քալելէ սուսջ, երանութեան զգացումը՝ ճիճեռնակի պէս թռչելու արածագրութիւն ներշնչեց իրեն, բայց զոհացաւ միայն թեւերը բանալ-գոցելով, շնչառական փորճեր բնելով եւ սրովհետեւ արդէն իրիկուն եղած էր ու հանրահաւքին զանգակը կը հնչէր, արագ արագ քալեց:

Ճաշէն ետք սրճարանի ճը պատշգամբ նրստամ՝ ճունկը ճունկին, գաւաթ ճը սուրճ, քանի ճը զլանիկներ սահեցուցին ժամանակը, ճինչեւ պառկիկ կրթալու ատեն եղաւ: Ճամբորդութեան յոգնութիւնը եւ հաւասարակշռութիւնը զտնելու ճիգը լակայն

զինքը նետեցին խորանկ քունի ձեռք, թաղելով կիսկատար, թարթիչներուն տակ, մտածումներէն ճնուող տունոյ սրտակներէրը:

Հետեւեալ առաւօտ առաջին զրազուծը եղաւ սենեակ ճը փնտուելը: Գնեց 'նեօսքը 'նախբիրքըն ճը ու այցելեց ճանուցուած սենեակները: Երկու ժամուան ձեռք արդէն Հին քաղաքին Քրէթընաւ թաղէն սենեակ ճը վարձած, տեղաւորուած էր: Յետոյ զնաց ներկայացաւ իր զորճատիրոջ: Օրը շարաթ էր եւ որոշուեցաւ սր երկուշարթի առաւօտ կանոնաւորապէս պիտի սկսէր աշխատիլ:

Հինա սր աճէն ինչ կարգադրուած էր, յանկարծ Պեարտս ինքզինքը պարտաւ ճը առջեւ զբառու: Ինչո՞վ պիտի լեցնէր այդ պարտաւ ժամանակը սր շարաթ կէտորէն ճինչեւ երկուշարթի առաւօտ կ'երկարէր: 'նախ, խորհեցաւ ձեռք ժամը մնացնել ճաշարանը, հանկարտորէն ճաշելով, ու, «անկէ ետքը կը խորհնք» մտածեց:

Շարաթ կէտորէ վերջ: Փարսցներուն ձեռք վրբաացող բազմութիւն: Ձեռքերը զրոյանը՝ խառնուեցաւ ժողովուրդին, դանդաղաքայլ, խառնթներու ցուցափնդկները զիտելով, ժամանակ ճը վեր ու վար քալեց: Բայց այս ճոյլ թափառումը վերջ ի վերջոյ ինքզինքին զգուանք պատճառեց: Սկսաւ հաստատակ թէ այս խաղաղ վրճակը իր հողիէն ներս՝ բռնազբօսիկ բնոյթ ունէր, թէ եւ սկսած էր իրապէս հաճոյք առնել իր շուրջ զարճող անձերէն, բոլորին անճանօթ, անոնց ճօտ եւ անոնցճէ հետ, ինքզինքին ձեռք խառնած, եւ ճիաճամանակ իր ընդունակութիւնները կը հուսաբուէին, կը շեշտուէին, ձեռ ու երանց կ'առնէին: Կը զիտէր իր շարջը պարզ եւ թափանցող աշքերով, կարճեւ կը բարճբանար, փրթելով աճբսիէն կը յաճէր անոր վերեւ: Պարզ հանդիսատես ճը պիտի բլլար կեանքի թատրանին ձեռք վերէն, աճփիթատրանին տիրող: Երբ նայումք ճը կուգար խոսովել իրենը, սիրար խորունկ գողով ճը կը ցնցուէր եւ տակէ իր ձեռք կը ճնէր անշահանդիլը տեղանքը՝ ճարդոց ճակատադրին վրայ բարերար դեր ճը կատարելու, մութին ձեռքէն, վաբոպլբին ետեւէն, ինքզինքը տպուելով ճաս առ ճաս՝ մերկացնելով ինքզինքէն իր անհատականութիւնը: Բայց ինքն ու չզգաց թէ ս'արիէ եկած էր

ձեռու ճը հետ խոսելու, աբիշի ճը բերնին ու աշքերուն ձեռք ինքզինքը ճանչնալու փափաքը: Փարսցը ճը դարճին, յանկարծ, այդ փափաքը տեղ բունեց իր մտածումին ձեռք ու չկրցաւ զայն վտարել: Եւ այն անճիջական հակասութիւնը զինքը անելի ճը առջեւ բերաւ: Յիշեց որ, անկիւնէն դարճին, սաքը սահեցաւ եւ այդ սահումը կրցաւ շրջել մտածումին ուղղութիւնը: Մինչդեռ քիչ ճը առաջ ճնճ հանդիսատեսը կ'բլլար բարճբանալով ճարդերէն վեր եւ անտեղմով ու բնութիւնով կ'ուզէր զինքը շինել ու զօրացնել հինա, շէս զիտէր ինչ անհասկանալի յեղաշրջումով ճը կը փճացնէր ինքզինքը: Ի դար բերնին ձեռք զրոյեց ու փաթթեց լեզուին շուրջ իր անունը, ճականունը: Ո՞չ ձեռք արճագանգ: Եւ յայտեւ որ առաջին զողափարը զոր յոցացաւ՝ գտնուելու աճնէն հասանական եղող ճանօթի ճը երթալն էր: Ու զնաց իր ձեռք շատ յաճախած թէ յարանը:

Ոչինչ փոխուած էր: Կարճեւ դեռ երէկ ճգած բլլար: Մինչնոյն հսկիչը պուխներէն վեր կը շարճկուէր: Մինչնոյն սպասուհիները, սրնք անտակնկալի թէթեւ ժպիտներով բարեւեցին: Մինչնոյն նաւագալանճբբ աճպիտներն վրայ սրուն քով, սրունին վրայ, ճինչնոյն ճը (նուաղուած կտորին թիւք) բլլար կարճեւ, մեկնելէն ի վեր: 'նաւագալար, կարճահասակ, կարճավիշ, խոշոր ու կարճիւր գէճքով (երեսակայնեցէք խոշոր լոյիկ ճը) ճարպատ ժպիտ ճը շուսլելով ձեռքը երկարեց իրեն:

Բազճած աթուին վրայ՝ կուշտ նայումքներ կը պարսցներ շորպին: Աշքերը կուգային շոյել իրենինները, ժպիտներ կը խաշաճուուէին իր գէճքէն տրիշի ճը գէճքը: Եւ իւրաքանչիւր նայումք, իւրաքանչիւր ժպիտ կուգար անոր տալ ինքզինքին զիտակցութիւնը, ինքնութիւնը, իր գոյութիւնը, իր իրականութիւնը: 'նորէն զգայարանքները զբուեցին իրենց տեղերը, զգաց զարկելու կը իր գտատակին վրայ ու սրտին զարկը կուրճքին տակ: Զարճանալի զգայութիւն՝ ուրիշներուն գոյութեամբ իր իսկ գոյութեան զիտակցութիւնը:

— Ա՛, բարեւ, պարսն. ս'ը հայր, այսպէս. ս'ը մեկնած էիք. կարճեւ, շէ... ինչ կ'ուզէք, սուրճ ճը, սովորականին պէտ... շիտիտելու համար, շէ...

Սպասուհիին ճանօթ ճայլին ձեռք անիկա ոչ ճիայն ինքզինքը գտաւ վերջապէս, այլ եւ Լիլան: Կարճեւ սպասուհիին ճայլին ձեռք ժամադրութիւն

առած ըլլային իրարու: Եւ անհաստատի զուգարի-
պութեանը մը, հազիւ թէ այդ անունը իր ճառածու-
մին լոյսերը վառած էր, ամպլոնին վրայէն նուա-
զախումը հեղեղաց «Տիկարր ունի Պաուրը»-ի ա-
ռածին նօթերը:

— Ահա առիկ ձեր կտորը, ըստ սպասուհին, որ
Պետրոսի գաւաթը կը լեցնէր սուրճով:

«Ո՛չ, իմա չէ ասիկա, ճառածեց, Լիզայինն է», ու
շարժում մը ունեցաւ, (ա՛չ, շարժում մը ճառածուե-
ցաւ, առանց ճառածուձէն ճարձնին փոխանցուելու,
այնպէս որ առիկ լաւ պիտի ըլլար ըսել՝ ճառածեց)
հարցնել Լիզայի ճառին սպասուհին որ տեղեակ էր
իրենց պատմութեան: Նուագապետը իր հեղուկ ժպի-
տը դարձուց իրեն, կարծես ըսելու համար թէ, իրա-
պէս, նուազը իրեն ի պատիւ էր, քանի որ առաջ-
արնէ գիտէր թէ շատ կը սիրէր զայն: Ի՞նչպէս
պիտի գիտնար այդ ճարտարը թէ Պետրոս նուազել
կուտար Սիրբէի օփերան Լիզային համար, որ խենթ
կ'ըլլար անով:

Նուագին ամբողջ տեսողութեան իր այդ հին
սիրոյ գրուագիւնները կ'ոգեկոչէր: Վերջիջեց, օրինակի
համար, անգամ մը, բունն վէճէ մը կաք, անկողինը
ձղած ու, աղայական քէնով մը, զիջերը փողոցը
անցուցած էր: Թէ ինչպէս յաջորդ առաւօտ Լիզա
բունեց զայն սանդուխներուն վրայ, երբ զինքը տես-
նելով կրունկները կը դարձնէր, փախչելու համար:
Բայց մանաւանդ հետեւեալ պատկերն էր որ իրեն
տուտ երթալ զայն դանկու փափաքը: Վերջին օրն
էր: Կայարանը ուր անձկութեամբ կը սպասէր Լի-
զան: Ժամանակ մը անգործ մնալէ կաք, անկարող
տոծասակը վճարելու, Լիզայի մէջ ընդ մէջ հիւան-
գութիւնները նոյնպէս նպատած էին անոր խնայ-
գութիւններուն սպառուծին, և այժմ, Լիզան էր որ կը
վազէր աջ ու ձախ, պէտք եղած գուժարը հայթայ-
թելու համար:

Կայարանին ճայթին վրայ, վերջին վայրկեան-
ները: Երկու սիրահարները, գլուխնին ծռած, ախար,
զրեթէ անխօս, վեր վար կը քալէին, քայլերնին
համարելով: Միայն երբեմն Լիզա, յուզումէն խեղ-
գուած ձայնով մը կ'ըսէր.

— Ամբողջ դրամդ ինձի համար ծախուցիր... և
հիմա... տե՛ս...

— Հող չէ, սիրելիս, Փարիզ հասնելուս յոյս
ուսի՞մ շուտով գործ մը գտնել... քեզ քովս կանչել
այն ատեն...

Այն ատեն: Ետունակութիւնը կ'ըլլար թեթիւ
համբոյր մը որ արցունքի կաթիլներ կը շարէր աղ-
ջրկան աշտերուն վրայ:

Պիւճեկն իր անխնայուն վրայ կունչարով կ'անց-
նէր, Լիզա սանձովիչ մը զնեց.

— Գրպանդ զիր, ճամբան կ'անօթենաս:

Բայց սրովհետեւ արդէն առտուրնէ ի վեր բե-
րանը բան չէր դրած, սանձովիչը գրպանին մէջ, տե-
սակ մը հիբնոսական ուժով կը փորձէր ձեռքերը
սրունք ամօթի տարած զգացումով մը հաղի կը դի-
մարէին այդ փորձութեան: Մեկնուծը այլ ևս
վայրկեանի հարց էր միայն: Երկու սիրտերը կ'ու-
ռէին ու կը ծանրանային յուզումներու կշտամբու-
մովը: Լիզայի շրթունքները կը պարտաւատուէին
վերջին երկար և ուժգին համբոյրի մը: Պետրոս
չկրնարով դէմ զնել հացին քաշողութեան, գրպանէն
հանեց զայն և սկսաւ ուտել: Կայարանին մեծ
ժամացոյցը կախուած տեղէն մեկնուծը կը զարնէր:
Պաշտօնեաները կը շարժէին, ճամբորդները կը մրա-
նէին իրենց բաժինները ու ճամբելու եկողները կը
շարուէին կառայումքի երկայնքին: Լիզայի շար-
ժումներուն և դիմադներուն մէջ սրտնեղութիւն մը,
ջրայնութիւն մը յայտնի կ'ըլլար: Երթները կը դո-
ղային: Տեսնելով Պետրոսի յիմարտէն ուտել շա-
րունակելը, ժամպոնէն խառտած շրթունքները, չկը-
ցաւ ինքն իր մէջ պարփակուիլ:

— Տղայ կը նմանիս, ի՞նչ պէտք կար հիմա
ուտելու, չէ՞ր կրնար քանի մը վայրկեան ևս
համբերել...

— Ի՞նչ կը ենդուիս, սիրելիս, պակասութիւն
մը չէ ըրածս, հաց ուտելը ամօթ բան չէ...

— Ո՛չ, ա՛չ, պէտք չունէիր այս վերջին վայր-
կեանին ստամոքսովդ գրապուելու... դուք սպուշ
այլերդ բնաւ չպիտի կրնաք գուշակել կիսջ սրա-
մաղրութիւնները...

— Բայց կը սխալիս, գիտես թէ ևս չպակաս-
քին մէջ ուրիշներու ներկայութեան չեմ սիրեր ու-
տել, պարզապէս այդ փորձանքէն սպասելու հա-
մար...

Պետրոս չկրցաւ շարունակել, հասկցաւ որ ան-
հեթեթ էր ինք, անհամբեր, անիրաւ: Քիչ վերջ հաց
ուտելը ամօթ բան չէ՞ ըսելով պաշտպանեց ինքզին-
քը, մինչդեռ հոս իր խօսքը կը վատէր ուրիշներու
ներկայութեան չեմ սիրեր ուտել, և այդ հակա-
սութիւնը հեղնամբով մը պատկերացաւ Լիզայի

տարստիկեցեաց նա յուսածքներուն ձէջ: Պետրոս ծինելու տկանջները կարծրեցաւ: Անոր ա յո ճնջութեան առջեւ, Լիզա բարբաբեց նոր վիճարանութիւն ճը պից, սրտնեղ, վիզաւորիչ, որ բաժանման արարողութիւնը Լիզաբեց, ճառքնել տարով հաճարայրը:

Պատուհանէն, Պետրոս, վշտագին ու վիրաւոր, տեսաւ թէ, ինչպէս Լիզայի ձերձակ թաշկինակը ճնայ օդին ձէջ անշարժ, ցնցուած ճիւղին կարծքին փոթորկած տլիքներէն:

Սուրճը վճարելու պահուն Պետրոս չկրցաւ չհարցնել սպասուհիին Լիզայի ճասին աղակերպիւններ:

— Օ՛ր, անիկա ձեր ճեկնած տոնէն ի վեր չէ տեսնուած... արդէն, հիւանդ ալ էր, կարճեմ:

Բեւորդ էր շարունակել: Մեկնեցաւ: Կրան սեճին վրայ, յանկարճ, սպասուհիին վերջին խօսքերը տարտուի պէս ցնցեցին Պետրոսը: "Թերեւս չ'ուզեր լսել թէ, ճեւած է: Ու Լիզայի ճահուն պարտաբար պայն ճնշեց: Կարճեւ, Լիզան ճեւած, ա՛լ ընելիք չէր ճնար իրեն աշխարհի վրայ: Ուրիշ՝ ա յս պրացուճը: "Արդէն, հիւանդ ալ էր կարճեմ: Ինչո՞ւ ա յս կարատուած նախադատութիւնը: Մէկ բառէն ճիւսը խորհարդ ճը կար, ճէկը ճիւսին խորհարդով ճը կապուած էր: Թորհեցաւ վերադառնալ թէ, յարան ու հարցաւորճել սպասուհիին: Աճցա՞ւ: Հաճարճակութիւնը կը պակտը իրեն: Եւ իրբեւ պատրուակ կըրտկացոց թէ պարզապէս սպասուհիին նախանճն էր սր ա յղպէս կը փափաքէր: "Ո՞վ ըստ սր աճէն հիւանդ կող կը ճեւենի՝ ճոճաւորով քիթին տակէն ճեկնեցաւ:

Գիշերը շատ անհանգիստ անցուց: Պատկել տառջ պարպեց պա յուստիկը: Ետեկ հանգերճապահի ճէջ ձերճակեկեններն ու հագուստները: Բճէն անպաճ որ բաճկան ճը, տափտա ճը կը տեղաւորէր, խորտուրթեան պրացոճ ճը երակները կը թուլցնէր, դիւրակեցութեան ճը ստապութիւնը երջանկութեան պրայտիւններ կը պատճատէր իրեն: Բայց Լիզայի յիշատակը, ճէջ ընդ ճէջ, կուար պար ճը տալ ա յո վիճակին ու Պետրոսի ճեւքը կը ճնար անշարժ, բաբճը, տաարկու ճը սեղճած ճատներուն ճէջ: Եւ յուսածքը, ճիւղապրոց ու թշտաւ, կ'ուզ

զուէր սեկեակին ճէկ անիկներ: Յետոյ անցաւ քովի սեկեակը, աշխատութեան սրահիկ ճը, ուր կրկնուցան ճիւնոյն արգելքները, թղթիկներ, տեսարակներ, դիրքեր, "Մինէճա փուս թուս"ի կաճ շարճարտեստի ուրիշ շարճութեթերթերաւ հաւաքաճուները շարճելու տոնն, սրճնապարտկներուն կաճ դրասեղանին վրայ:

Աճրողջ գիշերը ճիւնոյն պարագան: Կարճաւ աջ, ճախ, փոխեց գիրքը, բուռեցքով ճաթին ճէջէն հալաճեց խոտլիչ պտակերները, բայց ճիշտ իր ճրագիրները ճկրատուեցան, շարճարտեցան Լիզայի պարտաբարով: Աճրողջ շորս աճստան կենակցութիւնը պայն իր աճրողջութեան ճէկ ճասնիկը ըրած էր: Թերեւս ալ, իրեկի սիրոյն ճէկ յատկանշական գիճն էր՝ սրուն կը վերադառնալին իր սիրտն ու ճտաճուճը: Լուսնի ը յս գիշերներու, թեւանցուկ, շունջ շունջի, անվերջ խօսակցութիւնները՝ սրոնց խրաքաճելու բառին տակ սիրոյ յայտնութիւն ճը, տրափաճ ճը կը ընակէր: Ու Ելի լուսապղ հայկիթին ճէջ իրեկի ճտակեցաճ կիտանդրիններուն ցուպցուճները, պրպուցուն ու պտարտկան, զոր գեաին հտտաքը չէր կրքնար քշել տանիլ, օր ճը, ա յլ եւս, պարպեցան գիւրենք յաղկէ:

Աղջկան կըսակը, ա յո գիշեր, կը գապար, ճէկաւ ճը պէս՝ սր ջերճէ բուսուած է: Եւ յուսածքները կ'ապաղէին թափտը: Ռուտգերն ու շրթները կ'ընդլայնէին, վիզը կ'երկարէր՝ հորթի ճը պէս սր էզը տեսած է: Պետրոս նա յուսածքները նետեց գետին վրայ, սր կը հտէր տուանց հտտելու, ճճելով բոլոր ը յսը կեկերքին շարուած կլիքարտկան լապտերներուն: Օթո ճը սահեցաւ: Յետոյ ուրիշներ: Մարդ ճը անպա ու հետաքրքրութեամբ նայեցաւ, քիթը երկարելով: Անոր աջքերը ճնեկական երկու խաշոր տաղճեր էին, պայթած:

Վերջապէս պանգոկի ճը սեկեակին ճէջ կը յանճնուէր Լիզայի ճարճինը՝ սրուն ա յնքան երագեր էր՝ պարտնի, սրուն գոկեր էր սքօղուած գոգով ճը, զոր սեղճեր էր ուճգին, իրար ճալուելու տեկանքով, առանց տոփանքի: Պետրոսի սիրաբ ճարճարտնի պէս տուն էր ու կարճը: Զգուանքը ջլատած էր անոր ուճերը: Լիզայի ճերկութիւնը, սպիտակ ու սգրկ, երպի ճը ճալը նեաւաճ էր Պետրոսի աջքերուն ճէջ, բայց ա յո ճարճին ըրճական շարճուճեւէրը... Աճրողջ գիշերը Լիզա պլլուեցաւ անոր ճարճին շորջ, կիտջ ճը պէս սր արճանի ճը հետ սկոյ խաղեր կը փնտաւ, ա յնքան

համարձակ, աշխարհի սանձարձակ, աշխարհի անվերապահ որքան եթէ ճարգու ճր ներկայութեանը չըլտար, ինչպէս ճննածուկները:

Ու հիմա — ինչպէս անցեալի բոլոր գէպքերը — դարձանալի հաճոյքով ճր կը ճամէք աշոյ յիշատակը, աշխարհի ինչպէս անօթի ճր, որ յանկարճ, զբոյսանին ճէկ անկիւնէն կը դտնէ պատտու ճը ուտելիք, զոր ժամերով կը պահէ ակուաներուն տակ, անոր անտողուտ, հոգեպարար հաճոյքէն չզրկուելու համար:

Աշոյ զիշեր չկրցաւ ազատիլ յիշատակներու բառն խոժուճէն: Գլուխը կը դառնոր բարձին վրայ եւ ճտաճուճը ճգելով իր զբարոյճները կուզար նորէն թաղուիլ հոն, կարճես ապրելու համար անպայճան պէտք ունենար անոր, իբրև օրկանական սնունդ: Արտայայտութիւններ, ճներ, թուիչքներ՝ որոնք, աշոյ ատեն, անցուցած էին իր զգուանքը ու անկարգութիւնը հասցուցած ճայր աստիճանին՝ զգուանքներ, սիրոյ պատրանքին ճեակերպուճներ կ'ըլլային:

Աշոյ երկու հակասական վիճակները անանկ ճգտուճ ճը առաճ էին որ վերջապէս պայթած էին դճողակ վէճով ճը՝ ուր Արգա բնաւ չխնայեց անարգական, վիրաւորիչ խօսքերը, ճինչև որ ջլագալար՝ ճարճինը անշարճացաւ, տարաճուեցաւ: Թարթիչները իրար եկան ու ճինչև ատուտ չբացուեցան:

Արևը իր լուսաւոր ճտանները նետեր էր տախտակաճանին վրայ՝ երբ արթնցան: Լուռ, անխօս, առանց իրարու երես նայիլ համարճակելու, զլուխին ուղիղ բռնաճ քով քովի քալեցին ու բաճնուեցան առանց բառ ճը փոխանակելու:

Երկու անճիս վերջ, իրիկուն ճը, իրենց սենեակին ճէջ, առօրեայ պարտականութիւնները լճնցուցած, խօսքի փոխանակութիւնները երկար ատենէ ի վեր սպաւաճ, զամքած, նստեր էին անշարճ ու ճտովին, ճէկը ճիւսէն ճաճուկ, կը փնտուէին բառ ճը, կարճ, ճնչին բառ ճը, որ կարենար լեցնել անդամարթ ճայրաճքնուն առջև բացուճած անշար պարտալը: Ու աշոյ պարտալը զիրենք կը քաշէր, սարսափէն անշարճացնելով անտեց ճիտքն ու վիղբը:

Մէկէն, Արտ, սկսաւ խօսիլ ճայնով ճը ճէկուն՝ որուն ճակատին բռնաճ են տարճանակին խօրովակը, լուռութեան սարսաճանքի տակ, բայց որ զգահար քաջութեանը ճը բնոյճատ կը խօսէր.

«Ինչպէս իրուուեք տնէիր, աշոյ ատեն... երբ ճիւսքս կը բերեճ աշոյ զիշերը: Մեր ճերկ ճարճինները... ճիջոցին ճէջ, իճ ճարճինս խարխափելով կը փնտուէր քու ճարճինը, սր կը ճարտալէր իճ զգայարանքներէս, կը փախէր, կը փախէր ճարտուակ... եւ հնազճեաւ քու ճարճինը ճքացաւ, աներեսութացաւ, իր տեղը թողելով հողից՝ որուն տուճաճ էր իր ճնը, եւ ես... իճ զգայարանքներս յարճակեցան անար վրայ արհամարհանքով ու պղճեցին ճայն: Եւ քանի կ'անպարագուսաճ, զիշերէ զիշեր, սիրտս կը սեղմուի, կը սրորուի աշոյ պարտալի եղերքին՝ զոր իճ ճնաքերովս բացի: Բայց ինչպէ՞ս հասկնայի աշոյ ատեն թէ բնութիւնը ոչ թէ ներպաշնակ, աշոյ հակասական ուճերու կենակցութիւնն է: Հրեշտակը եւ Սատանան՝ հոգին ու ճարճինն են: Միշտ ճէկուն արարքը ճիւսին վրայ աղիտարեր է: Բնութիւնը անով է ճեղագրելի որ Սատանան անղիճարելի, անպարտելի ուճով է օճաճ»:

Արգայի խօսքերը վայրկեան ճը արթնցուցին սիրտերը՝ որ տրտիեցին աշոյ խստաովանութեան հարուճանին տակ: Անտնք ճարճեցան, առանց տեղ փոխելու: Յետոյ կրկին ինկան նախկին թճրիլին ճէջ եւ իրենց սաքերուն տակ պարտալը, խորխորատի ճը նճան, սարսափելի եղաւ, խորունկնալով, տարաճուելով:

Արշալոյսին, երբ արթնցաւ, կուզեր ճանբացաճ էին ու կը կոտտային: Գարճաւ ինքն իր վրայ ու քնացաւ նորէն: Երբ արթնցաւ՝ արևը իր զէնթիթին հասաճ էր: Ինքն ալ չզիտցաւ թէ ինչո՞ւ համար զորճէ ուշ ճնացողի պէս արագ, աճապարտաճ ու սիրտ հատցնելով հագուեցաւ: Գուրը՝ ճէր զիտեր ինչ ուղղութիւն առնել: Կիւթեճպէրկի արճանին սոջև կանգ առաւ, նայեցաւ անոր, բայց երբ հեռացաճ էր անկէ, ինքզինքին հարցուց թէ ի՞նչ էր տեսաճը: Ու չզիտցաւ: Պրպտեց զլուխին ճէջ, զիտէր որ բանի ճը առջև կանգ առաճ էր ու զլուտաճ: Բայց աշոյ բա՞նը: Երա՞ղ: Պատրա՞նք:

Ան քալեց, առանց ճուրջը նայելու, իր առջևէն: Աշոյ չզիտցաւ նոյն իսկ բակին խոշոր պունէն անցնելը, հնամեայ տախտակէ լայն ու ճուր ճանգալներէն կլլելը: Ո՛չ ճէկը եւ ո՛չ ճիւսը: Ինչպէս նաեւ բոտեցքը սեղմաճ, ցուցաճատին կռնակով զբան զարնելը: Միայն երբ երիտասարդ կին ճը դուռը բացաւ, զլուխը թոթուեց ապղութնէն: Ի՞նչ պերբնական զօրութեանը եւ հրաճ էր ժամանակը

երկու տարիով, իրերու հին վիճակը վերագտնելու համար, իր փափաքածը: Իրապէ՞ս փափաքածն էր տալիս: Տարակուսելու ժամանակ չանեցաւ, որովհետեւ կոնջ ձը դէժքը — որ չէր բարկանար ու չէր ժպտեր, ինչպէս էլիզ, ստեն ձը — կախուեցաւ դրան բացուածքին ձէջ, հարցական նշանի պէս:

— Այո՛, Սրբորդ էլիզ չիւսպիս... հոս կը բնակէր... շատուց, երկու տարի կայ...

Փողոցին ձէջ ինքզինքին դէժ կատարի բարկութեան ձը բռնուեցաւ: Կը յանդիմանէր իր ուղիղ որ անկարող էր իր շարժումները հակակշռելու: "Ի՞նչ պէտք ունէի ես այդ տեղը երթալ: Յիմար քլլալու է յուսով թէ երկու տարի վերջ էլիզա դու այդ սենեակը կրնայ ծնալ: Ինչո՞ք թէ յարանի սպասուհիին խօսքերը "ձեր ձեկներէն ի վեր երեսը չէ ցուցուցած" կը նշանակէ որ ան ա՛յլ ձեկնած է այս քաղաքէն: Բարեւ ըսելու չափ պարզ է: Յետոյ, արդէն ծիշտ կը զանգատէր այս սենեակէն, "խոնաւ է" կ'ըսէր, կամ "անշնչելի ձիւնորոտ, կարծես երեքտրական հոտանքներ իրար կը զարնաին հոն, շարունակ":

Ետով ձեկտեղ տարած, ինքզինքին շտատովանելիք գահուստութիւն ձը կը զգար: Սենեակին ձէկ քառորդը նշարելով՝ դրան բացուածքէն, յիշատակները խուժեցին անոր վրայ ու հազար ու ձէկ հարց ու պատասխան ըրին: Մահճակալը չշահուած, գոց ճնացած ենջատենեակի ի՞նչ արարարումներ, լուացարանը՝ որուն սպակիէ որճնադորանին վրայ փոշիի փոքրիկ տուփեր, անուշահոտութեան սրբուակներ, խաղանակ, օճառ, եւայլն, կը պատկերացնէին կեցուածքներ, շարժումներ ձերկ ուսերու, սրունգներու: Հիմա ծիւղն ձէկ տեսակ էլիզ չէ որով կը լեցուէին անոր աչքերը եւ որ կը թափանցէր գանկին ձէջ: Այդ բոլոր աւարկաները բազմապատկած էին գայն, զանազան պահերու եւ զանազան տրամադրութիւններու ձէջ փոխադրած, բազմաթիւ ձեւեր, տրտալայտութիւններ, զիրքեր վերապրեցուցած էին: Ու սիրտը ցաւազին զղջումով ձը բարախեց, ուժգին, հեռասպառ, յիշելով առաջին զիշերը, պանդիր... բայց անոր ծիւղը դուարութեամբ կը հետեւէր պատկերներու այդ վազքին: Ետոք կը փախչէին, ձինչդու ինք, փողոցէ փողոց, թուերը ուսերէն կախ, կը շրջաշրջէր, ձինակ:

... Քանի ձը օրուան աշխատանքը իրեն բաւական

եղաւ թոթափելու համար անցեալէն դուրս նետուող յուշերու խուսնեման արշաւանքը: Ան կ'անդրուդառնար երբեմն այդ ձէկ ու կէս օրուան անհանգրտութեան՝ վերջին ծայր անխուով ու նայն իսկ անբարտաւան, չէնչոյ ժպտով ձը: Աշխատութեան պահերէն դուրս կը բնակէր իր դրստենեակը, ծրարելով, շարապրելով, խորհելով թեքնիքական հնարքներու ձափին՝ հոգեկան եւ զգայականական կնճռատութիւնները ձեկներու կարելիութեան ձտտանջութեամբ: Ոչ ձէկ ալիք կուգար արտաքինէն վրդովել անոր ներաշխարհը, որ՝ չէզոքացնելով իր զգայականքները՝ ինքն իր ձէջ կը ձշակուէր, կ'ուսճանար: Իրականութեան վրայ տիրելու համար ձատնար գեղադիտական յուզումի ձը փնտրուողը զիշերներով կը բռնէր զինքը գրասեղանին առջեւ: Ու երբ քունը սղոյղ-ողկոյղ կը կախուէր թարթիչներէն՝ զուխը կ'իշխար թեւին վրայ, ծիւղն սուսուսան լոյսին հետ բարձրանալու համար:

Տարիներու տաղտուկ ձը ունէր իր ետեւ, թափառումներէ հիստուած, սրուն վրայ, յանկարծ, զուռը գոցած էր: Ապագայի այս նախասենեակին ձէջ ան կը զինէր իր իմացականութիւնն ու զգայականքները, կը հաստատակշռէր դատողութիւնը, կը ներդաշնակէր սրտին գարկը: Անիկա անցեր էր քաղաքներէ, գիւղերէ, լեաներէ, գաշտերէ, կանց սուէր էր երկարորէն ձնհաւոր հիւղակի ձը առջեւ, երազեր՝ անոր ձէջ սգեւորուող երանելի կեանքին: Հոյ չէ թէ հոն թշուառութիւնը կրնար չոքած քլլալ ձարդկային բարախող կուրծքերուն վրայ ու կրճել գանոնք: Օր ձը Մօն-Պլանի փէշերէն դէպ ի Բասօի լայն հովիտը կ'իջէր սոքով: Ետի տղմկարար ձէկ անկիւնը հիւղակ ձը կեցուց գայն: Ջրվէժին սպլտակ փրփուրները շարունակ կը լուային անոր ձակատը: Ծառերու փունջ ձը հովանի կ'ըլլար անոր վերեւ, իբրեւ առասպելական նախախնամութեան ձեւքը՝ որ կը յամուէր պահպանել: Անոր ձիւղը անձիջապէս էլաւ գանկէն դուրս, հիւղակին աննշմար ձէկ ձեղքէն ներս սարդեցաւ ու բնակեցուց գայն տարօրինակ հէքեաթով ձը: 'Քիջ ձը անզին երեքտրականը կը խուղկար խուլ զգրդիւն ձը փոխանցելով լեբան ձունջ տարբերուն: Չկրցաւ շարունակել ձամբան ձինչեւ որ չօրոշեց հետագային գալ ձեկուսանալ, ձգելի ալգպէս հիւղակի ձը ձէջ, հեռաւոր ու ձինակ, բամբելով կայանի պարզուկ աշխատատեղներու կեանքը:

Տեսակ ձր սոմանթիք հակուձով անոր ծիարքը ծիշտ անակները կը բնակեցներ ծալբայելիզորէն ներ- դաշնակ ԹեէէՆ յներով եւ ընդհարաւակն երբ քայ- յերը կանց կ'առնէին խոշոր ապարանքի ձր առջեւ (ինչ որ պարագան է է.քս-լէ-Պէնի դէպքին՝ որով շեձ ուզեր յոգնեցնել ձեզ) խորյն կը սրահերահար սղրալի կեանք ձր: Ըզջիկ ձր կը տաւապէր, ձր- նողքներ՝ որ քարացած էին աւանդական, անաշտ, աններող ու խոզարարչ ձտայնութիւններու ձէջ, հայր ձր՝ որ դանձին վրայ կը հսկէր դողհար, ձայր ձր՝ որ ստանձնասնեակին ձէջ jeune pre- mier-ն ձուկի կը բերէր, ձինչ անդին սպասուոր- ներու բանակ ձր անշարժ եւ ուղղահայտ հրա- ձաններու կը սպասէ:

Երբեձն զուխը կը ձուէր ու կը նայէր ալլ ձո- գական սեւեակի սոզոսկին ձակէն դեռ խլրտացոզ գրուագները, բայց վերջին ձայր անխուով, ինքզին- քին վրայ տիրած վարպետի ձր նայուածքով որ շի սղրտորի, բժիշկի ձր պէս՝ որ ձեռքը ամէն վէր- քի կը ասնի, առանց վարանուծի: Ընդեպի փոր- ձառութիւններուն վրայ, ահա ներկան, ձորձը ձեռ- քին, գործի կը յձուի: «Et je le regardais cons- truire, avec ardeur, sa maison sur la mienne»: Ի՞նչքա՞ն խրտխուսիչ էին տը էաքար- դէլի վէպը լրացնող ալլ խուքերը՝ սրանք դարս կը նեատին յոգնած, սպառած հօր ձր շրթներէն, ս- բուն պայձաւ նայուածքին տակ ազան հօրենական ձաթուտած տունը նորոպելու ձրագիրներ կը ձտարէր: Ըյո՞, անդեպը իր գառածած հայրն էր եւ յոյսերը՝ սղան, եւ որոնց ձէջ կը աստանէր. ձէկէն ձիւսը՝ անհասար կուխ ձր կը շղթայազերծուէր, ձերթ ընդ ձերթ, անոր ձէջ. յետոյ, յոգնաբեկ կը փռուէր անոր ձարձինը բազմոցի ձր վրայ. ու կը բանար է- բազանքներու անհասար ու անցածաքելի ձարակները: Ընտուգութեան ալլ սղահէրը կուգային յաձակ խանգարել կարձուած խաղաղութիւնը, իր իսկ ձէջէն գարս նետուող արգելքներու պատձառով: Պահեր կ'ըլլային՝ որ ձուղեղորէն գուսը բանալ ու սեծին վրայէն պրուպու, կշտամբելու փորձութիւններ կ'ու- նեկար: Պարթիկի բււտած նուապետի ձր նձան դեկին կաչած, աչքերը հորիզոնին ետեէն գալիքին՝ գլուխը վեր կը բռնէր, վիզը սեղծելով. ապագայի գրան դէձ զլձայ: Ուրիշ անգամներ, գեկը ձեռքէն վախոցուցած, բուէրը կ'երկարէր, խարխափուն, նա- խասնեակին ձաթնուլոյսերուն ձէջ, բարձրադիրք

օթեւանի՝ ձր ի խնդիր: Երբեձն ալ, պարտուած, ձահասան գողափարը կը սարսուպնէր իր էութիւնը եւ ահա ամբողջ կեանքը փոձ, անարձատ կը փու- շիտնար ու կը գնդէր իր աչքերուն առջեւ: Նձան անկուձներէ վերջ, առանց ձիզի, բնութան ձամբով ձր, կ'ամփոփուէր՝ գիշերը գոցուող ձալիկներուն պէս: Կարձ ձրագիէ ձր ետք կը զարթնէր եւ կը սկուէր, թերթ սո թերթ, կձայել ինքզինքը, կան- կառի պէս, որ քանի ձերկանայ՝ սիրար կը յայտ- նաի առողջ եւ փափուկ:

Երկար ատեն անոր հոգին բնակած էր յաջոր- գարար արուեստներու ձոցը ու ձեռքերը կերտած էին ամէն տեսակի նխթեղէններով: Նկարչութեան ու արձանագործութեան ձէջ՝ խիտ, խոտու, կձկը- ւած դիձանկարները յափշտակած էին զինքը: Պէ- թովրի ու Լէնինի դէձքերուն ձտեցած էր ինչպէս կը ձտեկան առեղձուածներու: Ու տքներ էր օրե- բով, կտակն եւ գաձին վրայ, յլի կնոջ ձր գալա- բուձներովը: Քերթողական արուեստի եւլիլիզան գիձերէն ու անկուններէն խրտչելով ձտեցած էր ձայանիշէրու էթերային գաշտարուն: Բայց ուտ- գական գիտութիւնները բանաի վերածած էին երա- ժշտութիւնը: Ըձէն քայլափոխին օրէնքներու խտտագահանջութիւնը եւ անձեռնձիխութիւնը վերջ ի վերջոյ խրտչեցուցած էին Պետրոսը, սրան հա- ձար ամենէն սղտա ու անկաշկանկ արուեստը եղած էր ձամբորդութիւնը: Քաղաքէ քաղաք, երկրէ եր- կիր, բնութեան ձակն ու ձուկը եղա թարգմանը իր անյազ ու գձուարահած հոգիին: Սր ձրն ալ, սինէ- ձայի ձր ձաթ սրահին ձէջ յայանութիւնը ունեցաւ իր կաշուձին: Ընտր շարքերուած երեւակայութիւնը կրնար արտաքնանող ձրայն ամենէն սղտա եւ ա- ձնեկէն շօշափելի արուեստի ձր ձիջոցաւ: Թերեւս հաձողրութեան ձաշակն էր որ զինքը ատոր առաջ- նարցած էր:

Հակառակ գատակոնութեան դէձ տարած պայ- քարին, ինքն իր ձէջ, ժամանակ ձր շատ շատերու հետ արհամարհած էր արուեստի ալլ նորիկ գուաղը, բարձրէն նայած անոր վրայ, Ողիձարտի կատարէն ձահկանացուները զխտող աստուածներուն պէս, բայց իսկոյն, ալլ օրը, ըձրուած էր թէ ինչ որ խրտչե- ցուցած էր զինքը, պարզապէս անոր ալլ յատ- կութիւնն էր որ հանդիսատեսը ձինչեւ եղանկներուն ձայրը կը գոհացնէր, խլելով անկէ իր իսկ երեւ- կայութեան աշխատանքը, որովհետեւ արուեստա-

գէտը իր յրացումներուն ամենաչնչին ճասնիկը կըր-
ցած էր կապել: Եւ սակա կը բաւէր, որ ան
նետուէր անոր ձէջ աննախընթաց խոնորավառու-
թեամբ ձը: Չէ՞ որ ինք ալ կը փնտռէր ինքզինքը
արտասոյստոյ առարկայ ձը, որ կարենար թափոն-
ցել անկաշկանդ, շղթայազերծ:

Ուստի, այս ստաջնադրութեամբ, նստաւ ու-
սումնասիրելու շարժարեւտաի բարեփոխման շրջան-
ները սկիզբէն ձինչէս ձեր օրերը: Կարճ ժամանա-
կաշրջան ձը որ կ'ամփոփէր իր ձէջ ձիւս փառաստը
արուեստներու յեղաշրջական բոլոր նշանները:
Լիանցի: Լիւծիւն եղբայրներու գործարանէն դուրս
կրած ձեքնանները խամաճիկներու նման շարժող
պատկերներ խաղցուցին էքրանին վրայ: Բայց
ա՜հ նոր սփեւորութիւն ձը: Անուններ շարուեցան
իրարու ետեւէ: Երկիրներ շարժման ձէջ ձտան:
Ֆրանսա, Ամերիկա, Գերմանիա, Ռուսիա, Շուէտա-
նորվեկիա: Կրիֆիթ, Չափլին, Տրլիւք, Մտիշ
Շիլլէր, Ֆրից Լանկ, Կանո, Էփշպայն, Ալքանդի,
Տիկին Տիւլայ, Այսէնշթայն, Փոտտլըին, Եւայն,
Եւայն... եւ Պետրոսի խանդավառութիւնը տաքցա-
ւեի էլաւ ու օր ձըն ալ իր տեղափոխութիւնները
կանց աւին Սթրազբուրկ:

Լուսանկարչութիւնը որ իր կեանքը սպառնում
էր ձինչէս այդ կամաց կամաց պիտի նպատէր իր
հոգիին պահպանման եւս: Փնտրտութիւնը, ուսում-
նասիրութիւններու արդիւնքը բերած ձտածուձը կա-
պած էր անունի ձը՝ որուն գործերը դժբաղդարար
անձանթի կը ձնային իրեն: Բայց ընթերցումներէն
գատելով ըմբռնուձ ձը կազմած էր իրեն համար:
Յիկոս Վերդով իր ձտածուձներուն կեդրոնն էր: Չէր
բաւեր կարգացած ըլլալ, պէտք էր տեսնել տես-
նել... Ու օրէնքներու գէձ յաւիտենապէս քէն ըրած
հոգին կ'ընդգդէր յաձախ, թէ ձարդիկ կրնային այդ
ստաիձման արիկայ ըլլալ, նոյն իսկ արուեստի հա-
նեստ գործերուն նկատմամբ: Ու ձինչդեռ ինք կ'այ-
բէր ձեսնելու ձարաւով, անդին խորհրդային շար-
ժարուեստը կը ձդէին կզգիացած, իր գանձերովը, աշ-
խարհի ձիւս ձտակէն, հոգարս իր ձեձութեամբը:

Արդէն ամիսէ ձը ի վեր անցած էր գործի: Ա-
ձէն օր պատկերահան գործիքը կը հաստատէր ձայ-
թի ձը վրայ, ձեռքը կսթին վրայ, պատրաստ գոր-
ձըներու: Անցորդները ձգբաշտութեամբ կը շղէին
ձամբանին խոստափելու համար պրիսմակին անա-
կրկնապէն: Ուրիշներ կը քայլէին գէպ ի օթըր-

տար, բնական քալուածք ձը կեղծելով՝ որոնց
Պետրոսի օգնականը կը բեւեռ տալարուած սոմնակ
փոխարէն ձէկ ֆրանք կանխավձարի: Այս սոմնակ-
ներուն վրայ ամէն տեսակի տեղեկութիւններ կա-
յին, ինչպէս եւ հասցէն: Անտոյցով կրնային ներ-
կայանալ, "քսանըչորս ձամուան ձէջ", յուսանկար-
չատուը ու ձորս ֆրանք եւս վձարելով կ'ունենա-
յին իրենց երեք դիրքով ֆիլմը: Այո՞, երեք դիր-
քով, ոչ պակաս, ոչ աւելի: Մէկուն ձէջ աջ սաքը
կոխելու վրայ է, ձիւսին՝ ձախը, իսկ երրորդին ձէջ՝
կրկին աջ սաքը, սա տարբերութեամբ որ այս ան-
գամ սաքը օդին ձէջ ձնացած է: Այդ գժբաղդ
պատկերները պիտնայիք թէ ինչ երազներու կարա-
ւանի ձը ձնանդ կուտան: Ո՞վ շէ վարակուած քսա-
ներորդ դարու այն հիւանդութեանն որ ինքզինքը
էքրանին վրայ տեսնէն է: Քանի՞ ձանկամարդ
աղջիկներու սիրար բարախած է, հառաչանքով լի-
ցուն, սրահին ձտթէն քաջակրուած՝ յուզումը շըր-
թունքին վրայ խամնելով, ինքզինքը — ի հարկին
նոյն իսկ իր ձերկութիւնը — ձերմակ կատաին վրայ
ցուցադրելու փափաքէն: Ու ա՜հ եռեակ դիրքերուն
առջեւ երջանիկ հերոսուհին ինքզինքին կը յայտա-
բերէ իր գեղապատական յատկութիւնները, ձանա-
ւանդ այն գեղեցիկ բառը՝ «photogénie», որ
քսաներորդ դարու հոլարտութիւնն է: Պետրոսի երե-
ւակայութիւնը կ'իջնէր այս համեստ հոգիներուն
երազներու աշխարհը՝ փոթորկած ունայն ու անկա-
րելի փառքերով, սրով ոչ ոք պիտի ձտանար իրենց
եւ ստաջնարդէր կախարդական այդ պալատը: Այս
պարագան, որ հոգիներու անուշ խաղ ձըն էր, Պե-
տրոսի փողոցներու անհուն աշխատանքին ձասնաւոր
կարենարութիւն ձը եւ հրապոյր ձը կուտար: Իրի-
կունները, ձթնելէն առաջ, այդ անկատար գործիքը
կը պոտցնէր հետը, հասկէ հանկէ կը հաւաքէր տե-
սարաններ, ձայրամուտներ, տխարներ: Կիշերը, ձե-
կուսացած, ան կը պատրաստէր նկսթի, կը ձշակէր
գայն եւ յետայ իր հաւաքած պատկերը համադրե-
լով կեանքի կտորիկներ կը շինէր: Վրտէթնելու
սնտաի եւ խարէական պոտտախօսութիւնը նորկանք
ձիւսին կ'աւթէր իրեն: Եարժարուեստի թատերական
բեձադրութիւնը պարզապէս իրագործողներու տա-
ղանդի աղքատութեան արդիւնք էր: Ստեղծագոր-
ձութեանէ գաղափարականութեանէ գուրկ անկարող-
ներ: Մաս առ ձաս հաւաքած ձապաւէնները իրար
կցելու աշխատանքը, պատկերներու յաջորդակա-

նույնիսկ մէջ կը շարունակուի և շուտով կը կրքոտէր, կ'սպասուէր զայն բացառապէս:

Երբեք, իր կեանքի ոչ մէկ շրջանին, անիկա այդ տարիճան չէր բարձրացուցած հոգին: Ինտատսիրական և զեղազխական ծտածուճը արատաւոր անկողնութիւն ճը նետած էր անոր ճարմնին մէջ՝ սրուն ստորին բնազդները հետզհետէ կը քնանային: Աւ այդ քունը ստքերուն սակ, ճտածուճին ամենակատարեալ պայժատատեսութեամբը, անիկա կը յառաջանար ուղղակի, առանց ու եւ անեղան սայթաքումի:

Կրնայի շարել զեռ նոր նոր գլուխներ, եթէ նպատակս ճիշտն պատճելու ճարձաջն ըլլար: Թէեւ Պետրոսի օրերը շղթայի պարզ օղակներու իրարու ետեւէ շարուելու երևոյթն ունէին, բայց եւ կրքնայի իջնել անոր հոգիին խորքը, բարձրանալ ճտածուճին կատարները, նայուածքներս հանգչեցնել անոր նայուածքին առարկաներուն վրայ և ձեղի պատճել անոր լուս ու ճիւղար արտաքինին՝ տակ ներաշխարհին ձևակերպումներն ու երանդարտածները: Բայց ճիւղար՝ թիթեռնիկ՝ կը հզի, կ'անցնի առանց անոնց եթերային նեկաարը ճճելու: Տարօրինակ ալակերպումով ճը—թիթեռնիկէն սարգի—ճիւղար կուգայ կը կառչի հետեւեալ գէպին և իր կնճիթը կը նետէ անոր արխնին մէջ: Հետեւաբար թող ներսի որ այս գլուխին վերելի երեք ստողերը ըլլան երեք ամուսան լուսութեան վրայ նետուած կամուրջ՝ ճեղ ամանց նեղութեան հետեւիք տողերուն բերող: Պետք է նկատի տանել վերջապէս ճամանակի սղոթիւնը ու ճեղի ինուայի էջեր պարճնելու ճանճարոյթը:

Երբ, ամուսանակերջի օր ճը, գլուխը ճուած լրացրի ճը վրայ՝ ուր աչքէ կ'անցրնէր լուսուն շարձարուետարի վայրենութիւններուն գէճ պրած իր յօղուածը, ճը հրատարակած էր Հարաւային Ֆրանսայի ճտահօղ և խղճամիտ թերթ ճը, Պետրոս ճանրաքայլ կ'անցնէր 22 նոյեմբեր փողոցէն, ճիշդ Մակագենի Մօսէսէնի առջեւէն, ոչ ամանց վերադարձելու շարձարուետարի այս անկումէն, որ համաճարակի պէս կը տարածուէր երկրին վրայ, շնորհիւ ճողովորդին սպիտաթեան, կրտսրականութեան և ճայն շահագորճելով շուտ շուտ հարստանալու համար հրապարակ նետուող գրածառերու և վիճակ ար-

ուետագէտներու: Երբ փողոցին սեղիւնը հասաւ, գէճը, բանի սր լա Ռեվիւսպիլիի քով ՄՒ սինէճայի ճակատէն պուտցող ճայնացրուիչին ճուճած նուազը գլուխը վերցուց: Այդ պահուն, կին ճը, հարկի իրճէ՛ տար քայլ առաջ, ու շարունակեց գրակց: Ինչպէս թէ ոչ, այդ քաղուածքը կը ճանչնար, սրունգներն անգամ ճտեօթ էին իրեն: Չարճանքէն գամուեցաւ անդն ու տեղը, նայուածքը բարձրացաւ հետացող կնոջ կռնակէն: Այս՝ ճաճրակը, հասակը, գլխուն ճեւը՝ ճը սեղծող գլխարկը այնքան լա կուտար: Չէր կրնար սխալիլ, ճանաւանդ ինքզինքը խարող երևոյթներ շէր փնտրած, ինչպէս կ'ընէն — կամ կ'ընէր ինքն ալ — երբ ճարդ հոգիով նեղուած ըլլայ: Աւ յետոյ, այնքան համոզուած էր իր բնազդին անխալտեանութեանը: Յանկարճ շաճ ճտերիճ անուն ճը գուրա նետուեցաւ իր մէջէն, օղանաւ ու ճը նճան, "Լիգա", որ ճինքը սուս տարաւ կնոջ ետեւէն, ամանց պահ ճիսկ անդարտանալու իր արարքին վրայ: Բայց կինը սրգէն աներևութացած էր: Հրճուակելով քովինները վազից Քլէպէտի հրապարակը՝ ուր կը յանդի 22 նոյեմբեր փողոցը: Վիզը գլուխներու լարիւրինթեանէն վեր ճցելով՝ հետուն, Քլէպէտի յաշարճանին քով նշարեց ճայն: Սկսաւ վազել նորէն: Քանի կը ճտենար՝ կամակաճն ու համոզուճը կը կուտէին գլխուն մէջ, և տարօրինակ բան, այդ կուտէն ոչ ճիւղար վարանուճը, այլ նան յաղուճը կը ճնէր: Թերեւս Պետրոս կարեւարութիւն իսկ շտար այդ հանդիպումին, եթէ անիկա արուած պայճաններուն մէջ շապտահէր: Կնակնկալով: Ոչ ճիւղար շիրցաւ գաղել այտերը բարձրացող կարճիրը, այլ համարճակութիւնը սղոթեցաւ իրեն կռնակէն ճտենալու: Հապա եթէ ան ճէր: Աւ կորսուեցաւ բազմութեան մէջ, հանրակառքին մեքենավարը պուտցնելով իր երեսին, անկէ ճղճուելու վտանգին մէջ, սեցաւ գիճոցի ճայթը ու հետունէն կտրեց անոր առջեւը՝ երբ յանկարճ գէճ ճիճաց կտեղնեցան, երկուքն ալ աչքերնին բերանին խոշոր ճը բացած: Առած կուրճերը իջան մէյ մէկ ճիչ տրճակելով:

— Լիգա:
— Դուն:

ճիշդ այնպէս ինչպէս պարսարահներու քառչուէ ստիչները, ճըս ճըս շունչով ուսեցնելէ հաք կը թողուք որ իրենց սղեկատար ճիչով լեցնեն ճթիւնարտը, ճնարճացող կիները գրօցնելու համար:

Լուսթեան կարճ տեսողութենէ ճը ետք, Պետրոս, առաջինը, համարձակեցաւ խօսիլ:

— Լիզա՛, Ի՛նչքան փնտուեր եմ քեզ...: Եւ յուզումի այդ պահուն իր խիղճը չկրցաւ տեսնել Ինչքան՝ին զատաստանը, բայց ճենք ներողամտ կ'ըլլանք իրեն այդ վայրկեանին անկեղծութեանը համար: Որովհետեւ, պէտք է խտառականիլ թէ, անոր Լիզայի ետեւէն ակամայ վազքը ու է գաղտնախորհուրդի, ու է կանխամտածումի զրգուճը չէր: Ինչո՞ւ գնաց, ինչո՞ւ վազեց անոր ետեւէն, նոյն խոլ քիչ մնաց կեանքը հանրակառքին անխնեքուն զոհ տալով: Այդ անշահախնդիր արարքը չէր ազատեր սուտը՝ որ վիշտի ճը հման ելաւ կուրծքէն եւ որ թերեւս, ո՛վ գիտէ, զիմացիին հաճոյք պատճառելու զգացումէ ճը կուգար: Իսկ սուտը այլ պայմանով կը գաղթի գատապարտելի ըլլալէ: Եւ տակաւին, ո՛վ կ'ընայ հաւատացնել մեզ թէ, այդ "սուտը" ճեր զխտակցութեան անըմբռնելի ճշմարտութիւնը չէր: Իրաւ է որ Պետրոս իր ժամանումի առաջին օրերը՝ ճանճրոյթը փարատող վազք ճը ճիւղին ըրած էր գէշ ի Լիզան եւ անճիջաղէս՝ զազրած: Հետեւաբար Պետրոսի ոչ ճիւղին Ինչքան՝ը, այլ նստեալ փնտուեր եմ՝ը կասկածելի է, քանի որ Լիզան չէր փնտուած՝ը, այլ Լիզան, իրրեւ ճիջամտութիւն ճը իր գորջ ճանճրոյթի:

Ինչո՞ւ Պետրոս, ճարդիկ Ի՛նչպէս պիտի պախարակեն քեզ մէկ բառին համար զոր գործածած էս թերեւս՝ նախադատութիւնը երկարելու համար, երբ բառերն ու բառարանները կը փոխելին ճիւղքէն՝ որ յուզումէն կաթաւածահար եղածի պէս էր: Եւ կամ չի՛ կրնար ըլլալ որ պարզապէս նախադատութեանը ներգաշնակութիւն ճը տալու համար էր: Քեզի հետ ես ալ պիտի աշխատեմ, այդքան պարզ բառի ճը շուրջ էջերով խողարուս համար, թողելով անդին պատճառաքը շահեկան կէտի ճը վրայ: Բայց Ի՛նչ փոյթ պատճառութիւնը, թողունք զայն ուսմիկին եւ թերթեանի հերոսներուն: Մեզի համար, աշխուճ չէ՞, բառ ճը, շարժում ճը, գոյն ճը, կեցումք ճը, վերջապէս չեմ զիտեր ինչ աննշան, անիմաստ, անհեթեթ բան ճը հոգիին անթափանցելի գաղտնիքներուն վարարոյթը կը պատուէ, ու կը տանի մեզ, զարմանքք աչքերնուս մէջ անհամեմատական խոջորութեանը ճը, պղտատներէ, մութ ու լուստոր անկիւններէ, առեղծուածներու լուծումին: Ըստ հետ մէկտեղ ներէ՛ ինճի հարցում ճը ուղղել քեզի: Ինչո՞ւ

ընտրեցիր այդ քաղաքը եւ ոչ թէ ուրիշ ճը, երբ պէտք զգացիր անճիտութեւ, ճեկուսանալու եւ ճոտենալու արուեստի զրան: Չե՞ս կարճեր որ անգիտակցաբար Լիզան է որ կը փնտուէր եւ այդ օր, յանկարճ, ճշմարտութիւնը խորտակելով արգելքները, հոգիիդ քեզի խոլ անճանօթ՝ բայց քեզ զեկավարող զօրութիւնները, զայն շրթունքներէդ զուրս նետեցին: Եւ այն զիշերը, յիշէ՛ այն զիշերը, պանդոկին հասարակ սենեակին մէջ, մսին զգուսնաքէն ցաւած հոգիիդ: Ահա այդ զգուսնաքն է որ Ի՛նչքան փնտուել՝ տուեր էր հոգիիդ՝ Լիզայի հագին: Ու այս բոլորը՝ այն ուխտէն վերջ, որ բարճբացաւ սրտիդ մէջ Ելպեաններու ճենտար հիւղակին քով: Ընտր համար որ, ամէն ճամբարդներու պէս, արուեստաղէտը գաւազանի ճը պէտք ունի եւ այդ գաւազանը սէրն է:

Ճնորհակալ եմ, սիրելի Պետրոս, որ ուրիշի համար սուս կամ առնուազն աւելորդ թուող Ի՛նչքան՝ը կամքէդ առկախ՝ շրթներէդ ապրոց ըլլալով՝ "այնքան" զխրացուցիր պատճառի զերս: Հիմա կըրնամ հատկապէս այլ եւս թէ, ինչո՞ւ առեւանգեցիր փոքրիկ Պետրոսը եւ թէ Լիզայի ճատնութեանը երբ տարիկանութիւնը քեզ կը գանէր՝ հեռաւոր գիւղի ճը ճայրը, պղտորած զխտակցութիւնդ չկրցաւ զապել ճոտներդ՝ որ չոքեցան փոքրիկին վիլին: Ու այն աչքերը, տղուդ աչքերը, սրտնք կը խոջորնային, կը խոջորնային իրենց խուռճներէն զուրս գալու տատիճան, ճիւղալային արտաշաշտութեանը, վերջին պահուն, ընդ ճիշտ գոցուելէ առաջ, իրենց ճահաշունչ թոյնը նետեցին ուղեղիդ մէջ:

Եթէ կը ներենք քեզի այդ աններելի սճիլը անմեղ էակի ճը վրայ — որ ուրիշ բան չէր եթէ ոչ ժամադրապայրը ճեր սէրերուն — զիտցիր, քու կարգիդ ճոտեփունտիւրի (1) սպխտակ տան մէջ, այն ճենտար պահերուն՝ ուր ճիւղքը կը սկսի ճենախօսիլ յանկարճ, ներուճի ողբով լեցուիլ, սրբալի Լիզայի հանդէպ: Ինչո՞ւ մեզաւոր ըլլայ Լիզան: Գուն ինչոյ փախար անկէ՛ ցանելէ վերջ անոր մէջ սէրդ՝ սրուն ան սնունդ տուաւ իր ճիւղէն, տաքցուց իր հոգիին ջերմութիւնով, մեծցուց ու պաակիրիդ նմանցուց:

Եպացոյց ճը չէ՞ր արդէն որ քու անունդ տուած էր անոր: Այո՛, պիտի ուղէիր լսել թէ...

Բայց հիմա գաւունք մեր պատճառեան:

(1) Այգաւի Յիմարաւոցը:

կը փետտէր գանձը, վեր ի վերոյ փրցնելով քանի ծր դիժեր ալ Լիպայէն, կը կազմէր երկու տարեկան ճանուկի ծր դէժքը, իր երեւակայութեան պահանջածին՝ պէս: Յետոյ, քովէն անցնող ճանուկներուն զուխները կը թռցնէր եւ անոնց ուտերուն վրայ կը կանգնեցնէր իր տղուն զուխը, կը ծօտենար անոնց, "ժիրայր, անուշ" կ'ըսէր, յետոյ այլ անունը աղուոր չէր գտնէր, կը փոխէր, անոնց ձեռքէն բռնելու շարժում ծր կը գծէր ծիջոցին ճէջ, "Տիպրան, աղուոր, եկար շաքար առնե՞մ քեզի": Ու ճէկիկ ճէկիկ կը գնէր աշխարհի ամենաթանկագին բաները, աստղերը կը լեցնէր սակիէ ոսկառիկներու ճէջ, լուսինին համար երկար սակարկումներ կ'ընէր, արեւին ոչինչ կը խնայէր, եւ այս բոլորը կը նուիրէր իր տղուն, խոշոր զրեակ ծր կը լեցուէր պարիկներով՝ որոնք անոր շուք պար կը դառնային, ծինչ գեռ ձերկ ու թեւաոր ճանուկներ պարտեղին ճէջ, կախարհական երկինքի ծր սակ, տարօրինակ աշխարհի ծր նուազը կը գլխաւորէին: Ու Պետրոս կը քալէր ճանուկներու քովէն, աշխարհ ճօտիկ՝ որ զգար անոնց հասակը իր կողքին, հպէր անոնց նուիրական դրոյմ ծր, յափշտակուած, դիմով՝ իր սեփական աղուն հետ եղած ըլլալու հաճոյքէն: Բայց, ձերթ ընդ ձերթ, ճայրերէն ճէկը խրատ նայուածքով ծր իր երեւին՝ աղուն թեւէն քաշելու կը ստիպուէր: Պետրոս, հազիւ իրականութեան եկած, կրկին կը ձերթուէր իր երազանքներուն ճէջ, ծինչեւ որ, անգամ ճըն ալ, կին ծր — որ երկու անգամ տարկուած էր տղան հեռացնել իրմէ: Եւ յանդիմանեց զայն՝ զգուշութեան հրաւիրելով: Այդ դէպքը վերջին ճայր վշտագնեց Պետրոսը: Մեռելի փափաքեցաւ ու տեսաւ որ շորս կողմէն ճարդիկ իրեն կը նայէին սաղած: Այն տանն սկսաւ վաղել, փախչիլ: Բայրը զայն խենթի սեղ առին: Պատրանքն անգամ կը զլագուէր իրեն: Ու կ'անիծէր աշխարհը, երբ կը վաղէր փողոցներուն ճէջ հետքը կորսնցնելու համար:

Հետզհետէ տղան կը դառնար իր կեանքին անծիջական պահանջը, նպատակը: Աճէն բան կը լքեր, աճէն բան կ'ըլլար երկրորդական, նայն իսկ շորքորդական: Մտուկը՝ անկարեւոր: Ահա թէ ինչո՞ւ այլ իրիկուն եւ յաջորդարար ճայրաւ ճաշարանին, գործատեղիին հասցէն: Բնաւորութիւնը սկսաւ դառնանալ, քաղիլի: Բարկութեան նստաները անտանելի եւ վիրատուրէ էին իր շուքիներուն համար, երբ ճանաւանդ սկսաւ խորհիլ թէ, դուր վատուած անց-

եալի ծր պատճառով, իր ջանքերը կը վիժէին, պիտի վիժէին, երազուած կատարները աշպակտով պիտի ճնային անհասանելի: "Եւ այլ ճարը, իմ տղուս կարծեցեալ հայրը, որ հայր ըլլալու կարողութիւնն անգամ չէ ունեցեր գեռ..." կը խորհէր ու բարկութեան կը խածնէր շրթունքները, կը նախատէր անճանօթ, թերեւս արժանաւոր ճարգ ծր՝ որ զրտնալով հանգրձ գաւակին անհարազատութիւնը, զայն խանդալատանքի սուարկայ դարձուցած էր ընտանիքին ճէջ: Բայց Պետրոս աշպակտ չէր ճառար: Անոր երեւակայութիւնը կ'ուզէր տեսնել անհամբարշխութիւնը, եւ անոր հեռուանքով, եթէ ոչ ներկայիս, գոնէ հետագային կրեւիք տատաղանքները իր գաւակին, երբ ժառանգութիւնը գծուէր ու շեշտուէր անոր ճէջ: Եւ այլ սուտը հրէշային ճառարութիւններով կը ցցուէր իր դէմ, ողբերգական համեմատութիւններ կ'աւանդէր եւ զինքը փողոցէ փողոց կը պարտցնէր՝ հանդիպումի ծր սկիւղալութեամբ: Իր ջգային պահերուն կը յաջորդէր ճարմնական յոգնութիւն ծր որ զինքը կը թաղէր երազանքներու ճէջ, իրիկնային ծիծաղի ժամերուն, երբ ճայր ճանող արեւէն ճառագայթ ծր կուզար փշրուիլ փողոցին սակարկներուն ծիջեւ կիսովին թաղուած սպակիի կտորի ծր վրայ եւ կամ դրացի պատահաններուն սպակիին ճէջ երկինքը հրդեհի ծր վերջին պահերը կը նկարէր: Այն տանն անոր ճէջ կը բղիւրէր անվանելի անհրաժեշտութիւնը տղան ձեռք անցրնելու, նուիրուելու անոր ճայրին պատրաստութեանը, լեցնելու, լեցնելու զայն սուսյո, գեղեցիկ, ազատ գաղափարներով ու որ ծըն ալ, ուռճի պէս, արձակելու ընկերութեան ճէջ ու զարմացնելու թծրած ճարդկութիւնը: Իրիկնային այլ պահերը, կրթնած պատահանին, կ'երկարէին, կ'երկարէին երբե՞ն նայն իսկ ծինչեւ սուտաւ: "Դուրը՝ բակը կը քնանար ձերուսի կաղամախի թեւերուն տակ եւ անոր սօսափունով օրորուն ու յետոյ կ'արթննար գործի դացոյ առաջին ճարգ քայլերու ազմուկէն:

Առտու ծըն ալ շտուսացուած դէպք ծր պատահեցաւ: Դորէն պատուհանին առջեւ, Պետրոս զուխը թեւերուն ճէջ կ'օրորէր ճառարներուն կըռայթովը: Բակը, իր արշալուսային հեռականութենէն ցրեկուտան բարձրայնութեան անցնելով, կարծես կը ժպտէր իրեն ու երկինքին: Գիծացի բաց դրան կիսամութիւն ճէջ տղայ ծր կը ճառարէր: Յետոյ տղան դուրս ելաւ ու սկսաւ դառնալ, թռչունի ծր

պէս՝ որ նոր արձակած են փանրակէն՝ թեւերը բա-
 նալու փորձեր կ'ընէր: Կայուածքները ծիշտ առ-
 ջնւք՝ քայլերը կը հսկէին: Հարթ գետնին վրայ ա-
 նոր քայուածքը կը նձանէր լարախաղացի ձը քալ-
 ուածքին, բարձր լարին վրայէն, որ հուսաարարըշ-
 ութեանը համար պէտք ունի թեւերը բանալու, ու-
 շտղորութիւնը լարելու՝ սաքերուն ծայրերուն վրայ:
 Տղուն կլոր ու վարդափայլ գէճքը կը ճառագայ-
 թէր: Ինչէ՞ն կրցաւ հետեցնել թէ իր պղտիկ Պետ-
 րոսն էր: Հետեցնելու ժամանակ չունեցաւ: Այս
 փոքրիկ էակին ճիչերը անանկ անբացատրելի բան
 ձը ունէին որ Պետրոսի սիրտն ու աղիքները սեղ-
 ճուեցան, կծկուեցան: Անոնք բան ձը ունէին իրենց
 ձէջ, որ կը յիշեցնէին կորուած հայրը գանոյ ար-
 դուն ճիչերը: Անկեղծութիւնը ձը ձէջ Պետրոսի ամ-
 բողջ ճարձիւնը հիւլէ հիւլէ կաթեցաւ տիեզերքի գո-
 զը, ճամբորդեց ճովէն երկինք, երկինքէն ճով, ու
 համբուրելով Տիեզերքի հոգին՝ եկաւ վերակազմել
 զինքը, իր պատահանին առջեւ, իր փոքրիկ Պետ-
 րոսին գէճ, ինչպէս արեւը՝ երկրին: Տղուն անաս-
 ճան ու անարակելի զուարթութիւնը կը վարակէր, կը
 զրաւէր զինքը: Կեանքին վերադարձը պիտի ըլլար

ճիւղին ազան՝ այդ անպատճելի զուարթութեան ճա-
 ուղայթիւնը ճամբայով: Եւ սկսաւ կանչել ազան
 նոր նոր անուններով, առանց շրթները բանալու, իր
 ձէջէն, թեւերը երկարած, աչքերը խոշոր, ուսնդերը
 բացած: Բայց վայրկեան ձը կրցաւ անգրապառնալ
 թէ հոտ չէ՞ր իրապէս զիւսհարուծի ձը նշանը՝ հիւ-
 նել իր աշխարհը երեւակայածին կարծիքներու
 վրայ:

Կատուի ճագ ձը կը գտնար աղուն շուրջ,
 ճլուակով, ոտքերուն քսքսուելով: Տղան չարածճի
 քնահաճոյքով ձը բանեց կատուին ճագը վզէն եւ
 վազելով վերադարձաւ գէպի գուն՝ "Մամա՛, ճամա՛"
 ուրախութեան ճիչերուն հետ: Հաղիւ Պետրոս յիշեց
 թէ ինք ալ ճանկութեանը սիրած է եղեր տանջել
 անասունները՝ երբ Լիզա երեւաց: Ահաւոր աղաղակ
 ձը պատուեցաւ Պետրոսի կուրծքին ձէջ, ինչպէս
 Պոլիփէճի աղաղակը՝ անտառին խորքը: Եւ կայճա-
 կի շարժումով ձը գէճքը վարագոյրին ետեւ պահեց:
 Բայց այդ վայրկեանէն իսկ արդէն, այդ զիւղակ
 շարժումին հետ, անոր ուղեղին ձէջ արճանազրուե-
 ցաւ ճակատադրական վճիռը:

Մարտի, 1931 ՉԵՐԵՀ ՈՐԹՈՒՆԵՐ

Բ Ն Ե Ր Գ Ո Ւ Թ Ի Ի Ն Ա Շ Ո Ւ Ն Ի

Ա . — Շ Ր Ա Ի Է Ր Ը

Աշուն: Այգին սոկեմառ պարտէզ մըն է հընապեղ
 Ուր կը ճաղկի բերկրաւէտ երազին վարդը կարմիր.
 Թափանցիւթիւնն ըստուերին մոլորի ճով մ'է լուսեղ:
 Հովուաարիւղիգ երգերով եթէ ճամբէն անցնէիր.

Շերտափակին վըրայէն կը նետէի քեզ համար
 Անոյշ ինճոր մ'հատուցած արեւին մէջ կէսօրուան.
 Եւ արիշէն սրուն վրայ կան մ'եղուններ անհամար,
 Կ'ունենայիր քու բաժինդ սղկոյղներով կարկեհան: